

WELKOM

Webinar: Aanbestedingsrecht wat kan er?

Spreker

Geke Werkman, aanbestedingsjurist

Verbouwstromen

Een nieuw programma om opschaalbare en voorspelbare renovatiestromen te creëren

Een initiatief van:



Verbouwstromen

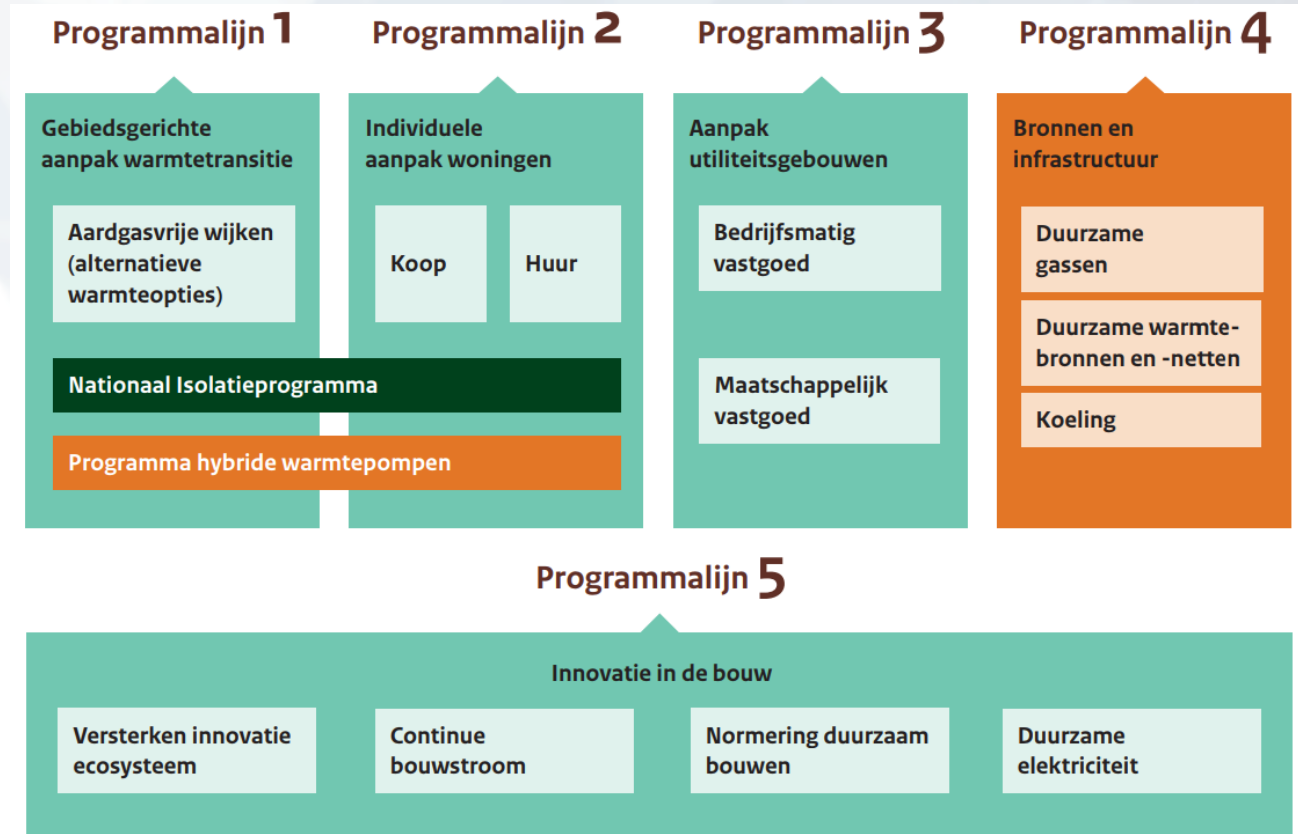
Kerdoelen

- Passende, kosteneffectieve verduurzamingsoplossingen beschikbaar en toepasbaar voor alle woontypen en eigenaren in 2030 (50% in 2026)
- Organiseren ketensamenwerking uitvoerende aanbieders en vergroten uitvoeringscapaciteit door standaardisatie, industrialisatie en procesinnovatie (25.000 woningen per jaar in 2026)
- Kwalitatief goed en opgeschaald marktaanbod beschikbaar voor gebundelde vraag en voor iedere individuele woningeigenaar (vastgoedtransformatieplan; individueel woonplan)
- Woningverduurzaming in toenemende mate circulair, klimaatadaptief, natuurinclusief en gebruikmakend van biobased bouwmaterialen
- Signaleren en aanpakken knelpunten en kansen rond vereiste marktontwikkelingen (verbetercyclus op basis van praktijkmonitor; HCA & arbeidsproductiviteit)



Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties

Verbouwstromen Relatie met het PVGO



Verbouwstromen levert een bijdrage aan de doelen van Programmalijn 5 van het Programma Versnelling verduurzaming Gebouwde Omgeving (PVGO) en wordt mede mogelijk gemaakt door het ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties.

Webinar

3 april 2023

Samenwerken en aanbesteden *kansen en mogelijkheden*

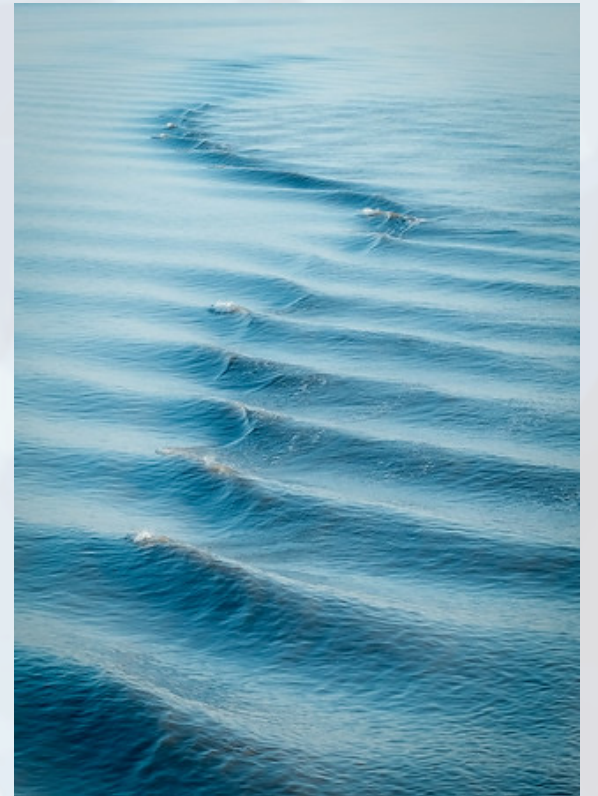
mr. Geke Werkman-Bouwkamp
werk&bouw B.V.

Voorstellen

Geke Werkman-Bouwkamp
werk&bouw B.V.

geke@werk-bouw.nl

06-20911912



Opbouw webinar

- Inleiding
- Mogelijkheden voor 'groen aanbesteden' binnen het aanbestedingsrecht
- Hoe?

Inleiding – Groene overheidsopdrachten

- Overheidsopdrachten voor een beter milieu
 - Overheidsopdrachten die gedurende de volledige levenscyclus ervan een minder belastend milieueffect hebben dan vergelijkbare goederen, diensten en werken met dezelfde primaire functie.
- Waarom groen kopen?
 - Milieu-impact van 'Europa' (overheidsuitgaven ca. 14% van het bbp EU, ong. 1,8 biljoen Euro per jaar)
 - Aanjager voor innovaties
 - Financiële besparingen
 - Voorbereiding op veranderende milieu-uitdagingen

Klimaatdoelstellingen

- CO2 reductie
 - In 2030 CO2 uitstoot verlagen met 49% tov 1990
- Uitstoot broeikassen omlaag
 - In 2050 met 95%
 - Opwarming niet meer dan 1,5 graad)
- Uitsfaseren van aardgas
- Urgentie voor 'groene opdrachten'!

Rol inkoop aanbestedende diensten

“Op dit moment is, in de ogen van het kabinet, tijdens aanbestedingen en inkoopprocedures vanuit de overheid nog te vaak de enkelvoudige of korte termijnprijs van een product doorslaggevend bij de keuze voor de leverancier. Het kabinet wil meer aandacht voor integrale levenscycluskosten, milieuprestaties en maatschappelijke kosten tijdens en na de levensduur van een product. En het zal een impuls geven door meer circulair en biobased in te kopen, waarmee de markt voor duurzame en circulaire producten en diensten wordt gecreëerd of vergroot.”

Bron: Rijksbreed programma ‘Nederland Circulair in 2050’ 14 september 2016, pag.30

Circulaire bouwopgave

- in 2030 moet het afval dat afkomstig is van de bouwsector zijn gehalveerd (50% minder gebruik van primaire grondstoffen).
- Fit for 55 package:
 - Tweede herziening (25 oktober 2022) van de [Richtlijn energieprestatie voor gebouwen](#)
 - Een van de meest in het oog springende doelstellingen (art. 7): [alle nieuwe gebouwen moeten in 2030 emissievrij zijn](#).
 - NB. Voor nieuwe gebouwen *in eigendom van overheidsorganisaties* geldt deze verplichting al vanaf 2027.
 - [In 2050 alle *bestaande* gebouwen emissievrij](#).

Groene opdrachten, hoe doen we het tot nu toe?

- Uit de Integrale Economie Rapportage ([ICER 2023](#)) blijkt dat de impact van de verschillende stappen die in de afgelopen jaren door de Nederlandse overheid zijn gezet in het kader van de duurzame transitie, **onvoldoende** zijn gebleken.
 - Voor een wezenlijke verandering naar een circulaire economie en het realiseren van de beleidsambities voor 2030 en 2050 is **versnelling en opschaling nodig**. Dat vraagt om aanzienlijk meer en structurele middelen om circulariteit te bevorderen (PBL 2021; SER 2022)). Pag. 41

Stimulerende regels op gebied van aanbestedingsrecht

- Europa 2020-strategie voor slimme, duurzame en inclusieve groei (RL 2014/24/EU). De richtlijn stelt overheidsdiensten in staat rekening te houden met milieuoverwegingen.
- Vanaf 2023 moeten alle aanbestedingen door overheden en gemeenten maximaal circulair zijn opgesteld (Transitieagenda Circulaire Bouweconomie).
- Manifest en actieplan Maatschappelijk Verantwoord Opdrachtgeven en Inkopen (november 2022)
 - Het doel van het Manifest is het verbinden van overheden en andere partijen en het stimuleren van ambitieus maatschappelijk verantwoord opdrachtgeverschap en inkopen. Partijen kunnen door doelbewust hun inkoopkracht in te zetten, bijdragen aan oplossingen voor dringende maatschappelijke uitdagingen waar Nederland voor gesteld staat. Als steeds meer organisaties hiervoor kiezen, zal deze invloed toenemen

Stimulerende regels op gebied van aanbestedingsrecht

- Artikel 1.4 lid 2 Aw 2012

De aanbestedende dienst of het speciale-sectorbedrijf draagt zorg voor het leveren van **zo veel mogelijk maatschappelijke waarde** voor de publieke middelen bij het aangaan van een schriftelijke overeenkomst als bedoeld in het eerste lid.

= 'zorgplicht' voor aanbestedende diensten

We moeten dus, maar kúnnen ook!

Rol weggelegd voor de juridisch adviseur

- Het op juiste wijze verwerken van duurzaamheidsprincipes in aanbestedings- en contractvoorwaarden en toetsing van de toelaatbaarheid van duurzaamheidseisen en -criteria bij de selectie van gegadigden en de kwalitatieve beoordeling van inschrijvingen, en
- Oók het actief inzetten van juridische kennis om bij te dragen aan het **wegnemen van barrières**, het **stimuleren van duurzaam en circulair inkopen** en het **creëren van onderscheidend vermogen** voor duurzaamheidscriteria.

(Inspiratietip: Rutger Bregman – *Vergooi je leven niet*, De Correspondent 4 maart 2023)

https://decorrespondent.nl/14277/de-slimste-juristen-bankiers-en-consultants-werken-zelden-aan-de-belangrijkste-problemen-van-onze-tijd-waarom-eigenlijk/43896033747159-b2be4edf?pk_campaign=weekly

Speelveld aanbestedingsprocedure

- **Aanbestedingsrechtelijke beginselen**
 - **Gelijkheidsbeginsel**
 - Level playing field
 - **Transparantiebeginsel**
 - Alle voorwaarden in een aanbestedingsprocedure moeten duidelijk, eenduidig en zodanig worden geformuleerd dat alle redelijk geïnformeerde en normaal zorgvuldige inschrijvers in staat zijn deze op dezelfde wijze te interpreteren.
 - **Proportionaliteitsbeginsel**
 - Vereiste dat alle eisen, voorwaarden en criteria verband moeten houden met en in verhouding moeten staan tot het voorwerp van de opdracht
- **Streven naar de beste prijs-kwaliteitsverhouding om te kunnen gunnen aan de economisch meest voordelige aanbieder**

Mogelijkheden 'groen aanbesteden' binnen het aanbestedingsrecht

Bespreking van de mogelijkheden per fase, aan de hand van een vraag van een gemeente (voorbeeld): **hoe zorgen we ervoor dat bewoners van een bepaalde wijk overstappen van koken op gas naar inductie en dat bewoners hun witgoed verduurzamen?**

1. Voorbereiding aanbestedingsprocedure
2. Voorwerp opdracht en (technische) specificaties
3. Eisen, criteria en voorwaarden in aanbestedingsprocedure
4. Type overeenkomst/contractuele bepalingen

1. Voorbereidingsfase inkoopbehoefte

- Inkoopbeleid
 - Strategische beleidsdoelstellingen
 - Open geformuleerd. ((te)strikt opnemen van bepaalde (op dit moment belangrijke) voorwaarden of vergezichten, leidt (onbedoeld) tot onnodige barrières of vertragingen)
 - Is er ruimte binnen het huidige inkoopbeleid?
- Afweging maken:
 - Make or buy?
 - Inkopen of subsidiëren?
- Markt raadplegen

Make or buy?

- 'Make' (via bijvoorbeeld een [energieloket?](#))
- Is eigenlijk de inkoop van een inkoopafdeling (dus 'buy')
 - Ondernemer ontzorgt gemeente en adviseert bewoners namens de gemeente.
 - Ondernemer selecteren binnen kaders aanbestedingsrecht (zie verderop)
- [Advies 665](#) van de Commissie:
 - Energieloket selecteert namens aanbesteder ondernemers voor de 'inkoopactie' (hybride waterpomp)
 - Hoe verloopt de selectie van ondernemers?
 - Invloed gemeente of mag ondernemer die energieloket uitvoert zelf beslissen wie wel en wie niet?

Subsidie of inkoop?

- Heel kort: het meest kenmerkende verschil tussen overheidsopdracht en subsidie is de verplichting om een **afdwingbare** prestatie te leveren.
- Afweging van diverse belangen.
 - Belangen die door het aanbestedingsrecht worden beschermd:
 - Bescherming van publieke financiën
 - zoveel mogelijk maatschappelijke waarde voor de publieke middelen –art 1.4 lid 2
 - Beste kwaliteit voor de beste prijs
 - Scherpe prijs door concurrentieprikkel
 - Stimuleren van innovatie en/of milieubijdragen
 - Waarborgen van eerlijke concurrentieverhoudingen
 - Is er ruimte voor ongelijkheid?

Subsidie of inkoop m.b.t. de casus?

Kans: Right to challenge, burger
Initiatieven (spectrum subsidie)

- Subsidie:
 - *Stimuleringsmaatregel* (bijv. regenton aanschaffen, korting bij aangesloten winkels)
 - Bewoner doet zelf aanvraag (of niet). Geen grip op. Doel is: *hele* wijk gasloos.
 - Bewoners niet altijd in staat om administratieve handelingen te doorlopen (inzet coach?)
 - Wanneer bewoner gesubsidieerde activiteit niet verricht, zal gemeente geld terug moeten vorderen (geen afdwingbare prestatie)

Voor beide casus wordt subsidie niet als wenselijke route gezien.

- Dan blijft de weg van 'inkoop' over. Welke mogelijkheden zijn er dan?
 - Inkoop via overheidsopdracht (aanbestedingsrecht)
 - Inkoop zonder overheidsopdracht ((semi) open house)

Overheidsopdracht

- Overheidsopdracht
 - “schriftelijke overeenkomst onder bezwarende titel die tussen een of meer ondernemers en een of meer aanbestedende diensten zijn gesloten en betrekking hebben op de uitvoering van werken, de levering van producten of de verlening van diensten”
- Concessieopdracht
 - Verschil met overheidsopdracht: opdrachtnemer verkrijgt het recht om het voorwerp van de overeenkomst zelf te exploiteren (exploitatie­risico)
 - Bijv. vervoersconcessie, parkeergarages
 - Energieloket? Ondernemer organiseert inkoopacties en campagnes waarbij hij vraag van bewoners naar bijv. warmtepompen en aanbod van installateurs met elkaar verbindt en daarvoor geen betaling ontvangt van aanbesteder, maar een exploitatierecht (het recht daarvoor betaling te vragen van de installateurs).

Afhankelijk van de waarde van de opdracht

- Onder de Europese drempelwaarde (215K/€ 5.382.00)
 - Gids Proportionaliteit (pas toe of leg uit)
 - Inkoopbeleid (eigen drempelwaarden opgelegd?)
- Boven de Europese drempelwaarde
 - Verschillende aanbestedingsprocedures:
 - Openbare en niet-openbare procedure
 - Onderhandelingsprocedures:
 - Concurrentiegerichte dialoog
 - Mededingingsprocedure zonder onderhandeling
 - Innovatiepartnerschap
 - Light varianten zoals 'start up in residence'

Casus: Europese aanbesteding niet wenselijk (met name vanwege lokale/regionale overwegingen)

Uitgelicht: Concurrentiegerichtete dialoog

- Artikel 2.28 lid 1 kan worden gebruikt als **niet kan worden voorzien in de behoefte van** de aanbestedende dienst door aanpassing van gemakkelijk beschikbare oplossingen (....) en indien a) onder meer sprake is van ontwerp- of **innovatieve oplossingen** (....)
 - Kans: Deze procedure biedt zeker mogelijkheden voor het met elkaar in gesprek kunnen gaan over nieuwe oplossingsrichtingen.
 - Nadelen: intensief traject, hoge(re) lasten voor ondernemers, wanneer te hoge (start)eisen zijn gesteld, dan is er (te) weinig ruimte voor innovatie/eigen oplossingen.

Dienst Algemeen Economisch Belang (DAEB)

- Economische activiteiten die een publiek belang dienen.
- Doorgaans onrendabele activiteiten en/of van activiteiten die de markt ontoereikend naar (sociaal-) maatschappelijk verantwoorde voorwaarden kan uitvoeren.
 - 'marktfalen' als voorwaarde voor financiering van DAEB
 - Noodzaak en proportionaliteit
- Ondernemingen, die met een DAEB belast zijn, worden gecompenseerd voor de openbare diensten die zij uitvoeren.
 - Bijv. lokale omroep, (ouderen)vervoer, verwerken huishoudelijk afval

Dienst Algemeen Economisch Belang (DAEB)

- Toewijzingsbesluit legt verplichtingen vast
 - Waar bestaat de dienst uit?
 - Wat is het toepassingsbereik?
 - Welke voorwaarden gelden?
- Grensvlak staatssteun (zie o.a. arresten Altmark, ViaSat, ENEA)
 - vier cumulatieve stappen:
 1. De begunstigde onderneming moet met een met de DAEB zijn belast en de DAEB moet daarbij duidelijk zijn omschreven;
 2. Er moeten vooraf objectieve en transparante paramaters voor de berekening van de compensatie vast zijn gesteld;
 3. Er mag geen sprake zijn van overcompensatie, en;
 4. De uitvoerende onderneming moet [via een openbare aanbesteding](#) of op basis van een benchmark zijn geselecteerd.

(semi)open house

- Bekend uit het sociaal domein
- Wel inkoopprocedure, maar geen aanbestedingsprocedure
- Open house procedure is een toelatingsprocedure waar de Richtlijn 2014/24/EU niet op van toepassing is
 - vgl. HvJ EU 2 juni 2016, C-410/14, Falk Pharma, HvJ EU 1 maart 2018, C-9/17 (Tirkkonen), HvJ EU 14 juli 2022, zaak C-436/20, (ASADE)
- Richtlijnen en Aanbestedingswet niet van toepassing (NB. grensoverschrijdend belang, abbb)
- Groninger model: bewoner kiest bouwer
- Inspiratie voor (semi) open house procedures ‘bewoner kiest inductiekookplaat’ en ‘bewoner kiest energiezuiniger witgoed’.

Hoe werkt de (semi) open house procedure?

- Systeem moet leiden tot inkoop van diensten/leveringen/werken door overeenkomsten te sluiten met iedere ondernemer die zich ertoe verbindt om die opdracht uit te voeren op basis van vooraf vastgestelde voorwaarden.
- De gemeente mag onder de belangstellende ondernemingen niet overgaan tot een selectie die leidt tot exclusiviteit
- Gedurende de looptijd kunnen ondernemers toetreden
 - De mogelijkheid van toetreding kan ook beperkt worden tot enkele keren per periode (semi-open house)

Proces (semi) open house procedure (1)

- Aankondiging toetredingsprocedure (website, plaatselijke krant ed)
- Ondernemers melden zich aan.
- Gemeente toetst of deze ondernemers voldoen aan bepaalde minimumeisen (bijv. CE markering, energielabel, NEN norm).
- De geschikte ondernemers komen op een lijst te staan en met hen wordt een overeenkomst gesloten.
- Bewoners kunnen een ondernemer kiezen uit de lijst, die, op basis een inkooporder, vervolgens voor hun de opdracht uitvoert.
- Gemeente checkt inkooporder en maakt een opdrachtbrief voor ondernemer

Proces (semi) open house procedure (2)

- Op basis van opdrachtbrief voert ondernemer de opdracht uit.
- Bewoner geeft een 'prestatieakkoord-verklaring' af aan ondernemer.
 - Of QR code op witgoed dat meegenomen wordt door ondernemer ter vervanging van een energiezuiniger apparaat
- Ondernemer dient factuur in bij gemeente met de akkoordverklaring en gemeente betaalt ondernemer.
- Gemeente sluit dossier betreffende bewoner.
- Aandachtspunten:
 - Bepalen van budget per bewoner
 - Uitvoeringskosten open house regeling meenemen in totale budget

Marktverkenning

- Marktverkenning online,
- Raadplegen van (inmiddels al veel) informatie en factsheets m.b.t. 'groen' aanbesteden
- Uitwisseling best practices
- Maar ook (of misschien wel juist): consultatie van de markt

Zie bijvoorbeeld [Factsheet verkenning van de markt](#)

Marktconsultatie

- Op grond van artikel 2.25 Aanbestedingswet is (enkel) bepaald dat de **mogelijkheid bestaat** om voorafgaand aan een aanbestedingsprocedure een marktconsultatie houden.
 - Wet stelt geen nadere randvoorwaarden aan de marktconsultatie.
- Gesloten of open, schriftelijk of mondeling, interactief of niet-interactief of een combinatie van deze varianten
- Van belang is dat het level playing field is geborgd (neutraliseren kennisvoorsprong) en dat er voldoende tijd is voor de inschrijving.

Marktconsultatie - vragen

- Wat kan de markt bieden; welke oplossingen zijn er voorhanden?
- Wat zijn praktische consequenties van groene alternatieven?
- Zijn er innovaties (in ontwikkeling)?
- Waarop kunnen marktpartijen zich onderscheiden als het gaat om geschiktheid?
- Waarop kunnen marktpartijen zich onderscheiden als het gaat om de aan te bieden oplossing?
- Valkuil: zelf al een oplossingsrichting hebben en daar dan op voortborduren.

Marktconsultatie (zie tips uit advies 472)

CvAE

- Marktconsultatie helpt de uitvraag toe te spitsen op relevante aspecten van verduurzaming
- Verkenning op welke zogenoemde milieu-ingrepen de focus kan worden gelegd;
- Verkenning welke milieu-impactcategorie(ën) in het kader van de inschrijvingen zullen worden beoordeeld.
 - Voorbeelden van milieu-impactcategorie(ën) zijn de klimaatimpact, de verzuring, het landgebruik en de fijnstofvorming
- Informatie inwinnen over aspecten als het aanbod van producten en grondstoffen, het productieproces en eventueel hergebruik, alsmede over de wijze waarop die kunnen worden beoordeeld door middel van een levenscyclusanalyse.
- Bij laten staan door een (LCA) expert

2. Specificatie van de opdracht

- Voorwerp van de opdracht
 - Welke milieuprestaties zijn te koppelen aan de opdracht?
 - Transparantie van groot belang (vb duurzame catering, beoordelingsaspect: proeverij. Maar wat is/hoe proeft dan circulaire amandelmelk? Objectiveren.)
- Milieu-effecten per type opdracht
 - Verschil in toepassing bij werken/leveringen/diensten
- Functioneel/prestatie-eisen vs technisch specificeren (art 2.76 Aw)

Functioneel specificeren/prestatiegericht specificeren

- Functionele of prestatie-eisen: bieden ondernemers de vrijheid om bepaalde oplossingen voor een vraagstuk aan te reiken, in plaats van gedetailleerd voor te schrijven in welke oplossingen moet worden voorzien.
 - Geen uitvoeringsmethode en geen oplossing voorschrijven
 - Meer ruimte voor innovatie, voor eigen oplossingen
- Aandachtspunt: transparante en eerlijke beoordeling

Zie ook [Adviesrapport Onderzoek aanbesteding warmtenetten](#), 24 februari 2023. Citaat uit het rapport: *“Gemeenten blijven teveel hangen in hun eigen concepten”*

3. Eisen, voorwaarden en criteria

- Selectiecriteria
- Gunningcriteria
- (bijzondere) uitvoeringsvoorwaarden
- Minimumeisen (bestek/PvE)

- Korte uitleg over de verhouding tussen deze eisen en criteria.
 - Wisselwerking tussen de criteria en stimuleren van ondernemers (voorbeeld Rijksbrede inkoop Datacentermiddelen en internationale sociale voorwaarden)

Selectiecriteria/minimumeisen

- Uitsluitingsgronden (integriteit ondernemer)
 - niet-naleving van de toepasselijke nationale, Europese of internationale milieuwetgeving (2.87 lid 1 sub a)
 - Ernstige beroepsfout, past performance, valse verklaring
- Geschiktheidseisen
 - Met name eisen die zien op de technische en beroepsbekwaamheid, zoals: personeel en technische middelen, ervaring en referenties; onderwijs- en beroepskwalificaties van het personeel milieubeheersystemen (bijvoorbeeld EMAS, ISO 14001); systemen voor het beheer van de toeleveringsketen (bijv. CO2 prestatieladder) en traceersystemen; monsters van producten; conformiteitsbeoordelingscertificaten.

Selectie criterium

Selectiecriteria beperken het aantal inschrijvers.
Bijvoorbeeld in een niet-openbare aanbestedingsprocedure

Voorbeeld selectie criterium: visie op losmaakbaarheid

Wat wij vinden...

Losmaakbaarheid is één van de factoren om de technische en biologische cyclus te sluiten. Alleen wanneer objecten intact uit (publieke) werken en gebouwen kunnen worden gehaald, is het mogelijk deze hoogwaardig her te gebruiken. Dit betekent dat objecten anders ontworpen moeten worden, rekening houdend met het type verbinding en de toegankelijkheid van de verbinding.

Waarop wij graag uw toelichting willen ...

Geef uw visie en reflectie op de technische losmaakbaarheidsaspecten.

Onderwerpen die ten minste aan bod moeten komen...

- Hoe borgt u de technische losmaakbaarheidsaspecten in het ontwerpproces.
- Hoe borgt u de technische losmaakbaarheidsaspecten in het uitvoeringsproces.

Uw visie wordt beoordeeld op de volgende aspecten:

- de mate waarin de visie invulling geeft aan de bovengenoemde onderwerpen.
- de mate waarin deze helder en eenduidig is beschreven.
- de mate waarin de visie ingaat op de relevante technische, procesmatige en financiële losmaakbaarheidsaspecten.

(Sub)gunningscriteria

- Subgunningcriteria stimuleren een ondernemer zich te onderscheiden van zijn concurrent en meer aan te bieden dan wordt gevraagd (eisen).
- Milieu-aspecten kunnen zowel in prijs als in kwaliteit een rol spelen.
- Art 2.114 lid 2 sub b jo 2.115a Aw 2012 **Levenscycluskosten**
 - beste prijs-kwaliteitsverhouding wordt verkregen over de gehele levenscyclus
- Art 2.115 lid 2 sub e nadere criteria kunnen onder meer betreffen (....) sociale, **milieu-** en innovatieve kenmerken

Levenscycluskosten (LCC)

- In de aanbesteding wordt rekening gehouden met alle kosten en milieueffecten.
- Kans is groot dat aanneemsom hoger is dan bij 'laagste prijs'. Dat wordt 'terugverdiend' doordat het gebouw:
 - lage onderhoudskosten heeft;
 - nauwelijks energie gebruikt (mogelijk zelfs oplevert)
 - restwaarde heeft vanwege herbruikbaarheid i.p.v. verwijderingskosten
 - Bijdrage aan klimaatverbetering
- In literatuur wordt gunnen op levenscycluskosten genoemd als belangrijk middel van circulair aanbesteden. (zie voor welke kosten en wijze van berekenen art. 115a en publicaties daarover, zoals [Factsheet](#) ICC als gunningscriterium).

Milieukostenindicator (tool)

- Hoe lager de MKI-waarde van een project of product, hoe minder impact op het milieu.
- Met de MKI is het mogelijk om duurzaamheid en circulariteit op basis van één waarde te meten en vergelijkbaar te maken. Hierbij wordt niet alleen gekeken naar Co2-reductie, maar ook naar de verschillende milieueffecten van een oplossing over verschillende levensfasen ('levenscyclusanalyse', ook: 'LCA'), die wordt uitgedrukt in één waarde ('MKI-waarde').
- Hoe lager de MKI-waarde, hoe duurzamer
- In augustus 2020 publiceerde PIANOo een nieuwe versie van de Handreiking ['Inkopen met milieukostenindicator'](#)

Kwalitatief gunningcriterium

- Nadere criteria stellen, relatief gewicht specificeren
- Voldoende onderscheidend vermogen
- Zowel door gewicht als door wijze van beoordelen
 - Duurzaamheid als kwalitatief gunningscriterium met zwaar gewicht, kan worden 'afgestraft' door concurrentie op prijs.
 - Appels met peren vergelijken
- Tip (om te voorkomen dat ondernemers weinig inspanningen op dit onderdeel plegen)
 - Combinatie met minimumeisen (punten te behalen op het 'meerdere')
 - Substantieel gewicht toekennen aan het betreffende criterium

Transportafstand als gunningscriterium

- VzrRb Gelderland 16 juli 2019, ECLI:NL:RBGEL:2019:3390
 - "De opdrachtgever kent waarde toe aan een korte transportafstand die de opdrachtgever moet overbruggen voor het afhalen van de minicontainers. Het transport van de minicontainers van de inschrijver naar de opdrachtgever wordt georganiseerd door de opdrachtgever. Naarmate de afstand tussen opdrachtgever en afhaallocatie kleiner is, zijn zowel de kosten voor transport als de CO₂ uitstoot lager, een kortere reistijd heeft daarom meerwaarde. De reisafstand dient inschrijver te berekenen met www.routenet.nl (voor vrachtwagens 40 Ton snelste tijd) met als locatie [adres] en de afhaallocatie van de inschrijver."
- Rechter:
 - Het stond AVRI vrij (...) alleen belang te hechten aan beperking van CO₂ uitstoot voor zover het betreft het stukje van het vervoer van de containers dat zij zelf zou uitvoeren. (...) vanuit het perspectief van het grotere geheel van de noodzaak van het streven naar reductie van CO₂ uitstoot weinig zinvol is slechts één stukje van de vervoersketen in de beschouwing te betrekken, **maar niet kan worden gezegd dat het aanbestedingsrechtelijk in de gegeven omstandigheden ontoelaatbaar is.**

Voorbeelden gunningcriteria

- CO2 prestatieladder (bijv. fictieve korting op inschrijfsom)
- Mate van duurzame, hergebruikte of herbruikbare grondstoffen en onderdelen;
- efficiënt gebruik op bouwplaatsen van hulpbronnen zoals elektriciteit en water;
- Een zo laag mogelijke (externe) energiebehoefte
- (streefcijfers voor de) vermindering van de hoeveelheid stortafval
- Een zo laag mogelijke vervuilingsemissie

Combinatie van minimumeisen en gunningcriteria (extra punten)

Voorbeeld provincie Utrecht CO2 prijs

[Provincie Utrecht](#) gaat voor een eerlijke CO2 prijs (persbericht 18 januari 2023)

- Om de maatschappelijke effecten als gevolg van broeikasgasuitstoot te kunnen verrekenen, heeft de provincie Utrecht het Klimaatverbond Nederland gevraagd te adviseren over de hoogte van een eerlijke CO2-prijs. Dit heeft, mede op basis van onderzoek van het Duitse milieuministerie geleid tot een prijs van 875 euro per ton CO2.
- De provincie gebruikt deze nieuwe eerlijke prijs vanaf nu bij kosten-batenanalyses, voor bijvoorbeeld beslissingen over investeringen. Door deze hogere CO2 prijs wordt klimaatverandering hierin zwaarder meegewogen. Daarnaast zal de provincie een lobby starten bij medeoverheden om te komen tot een landelijk CO2-prijs. Ook zal ze zich gaan oriënteren op andere toepassingsmogelijkheden van eerlijke CO2-prijzen.

Overeenkomsten

- Bouwteamovereenkomst
 - Raamovereenkomsten
 - Wachtkamerovereenkomst
 - Contractsbepalingen
 - (Geïntegreerde contractvormen (DBFMO/DBFM/DBMO, UAV-GC)
 - De “R” in geïntegreerde contractvormen **Refurbish, remove, recycle, re-use**
 - Energieprestatiecontract (EPC)
 - Model Afnameovereenkomst)
- bouwproject [‘Tijdelijke rechtbank Amsterdam’](#) waarin het demonteren, verwijderen en opnieuw in elkaar zetten van het gebouw uitdrukkelijk mee gecontracteerd is door het Rijksvastgoedbedrijf (Design, Build, Maintain and Remove (DBMR)-opdracht)

Aanbesteding van een bouwteam

- Er zijn de afgelopen jaren voor de samenwerking in een bouwteam twee nieuwe modellen ontwikkeld (door Aedes en Duurzaam Gebouwd) en één bestaand model (het VGBouw-model uit 1992) is vernieuwd.
- Een interessante ontwikkeling is dat het bouwteam als samenwerkingsvorm ook kan worden voortgezet tijdens en na de uitvoering van het werk
- een dergelijke samenwerking zou een versnelling kunnen betekenen. Immers, een circulaire bouwsector vergt een **samenwerking** van partijen vanaf de start van het ontwerpproces tot na de realisatie van het gebouwde, waarbij de levenscyclus van het gebouw centraal staat.

Kan het gebruik van deze modellen duurzaamheid stimuleren?

- Ja. De (ver)nieuw(d)e modellen voorzien in in een meer evenwichtige benadering van voor alle deelnemende partijen relevante vraagstukken als schadebeperking en overlegverplichtingen.
- Het **Model Duurzaam Gebouwd** zet expliciet in op verduurzaming en de energietransitie. Er wordt nadruk gelegd op de **relationele aspecten** van samenwerking in een bouwproject.
- Het stellen van de juiste financiële randvoorwaarden is uitermate belangrijk voor het kunnen realiseren van duurzaamheidsdoelen.
- Aedes-model (2016) model bouwteamovereenkomst voor woningcorporaties.
 - Toepasbaar bij renovaties en verbouwingen van bestaande werken

Bouwteam en aanbestedingsrecht?

- Rol van de prijs bij aanbesteding van bouwteam
- Twee onderdelen:
 - Kosten bouwteamfase
 - Kosten uitvoeringsfase
- Twee momenten:
 - Tijdens tender (in concurrentie)
 - Na bouwteamfase (één-op-één)

Bouwteam en aanbestedingsrecht?

- Prijsbepaling voor aannemingsovereenkomst is voor bouwteam lastig te bepalen, maar wel een essentieel onderdeel voor het doen van een aanbesteding (prijs als onderdeel van de gunning).
- Hoe eerder aannemer betrokken is, hoe groter de onzekerheid ten aanzien van de prijs.
- Dit hoeft geen probleem te zijn:
 - Prijs is geen verrassing omdat kosten een belangrijk onderwerp zijn in de bouwteamfase
 - Vaste prijs voor fase 1 en 2
 - Combinaties vast en flexibel
 - flexibel prijsmechanisme
 - een vaste prijs voor een deel van de werkzaamheden gecombineerd met eenheidsprijzen voor de werkzaamheden waar nog geen vaste prijs voor valt af te geven, of
 - eenheidsprijzen voor de uit te voeren werkzaamheden, of
 - marges voor opslagen zoals winst, algemene kosten, verzekeringen en risico's voor de uitvoering van het werk

Zie daarover diverse publicaties o.a. in het themanummer 'Herbezinning op het bouwcontractenrecht' in het Tijdschrift voor Bouwrecht 2021/8

Raamovereenkomsten

- Kenmerkend voor raamovereenkomsten is dat de totaal te betalen prijs over de gehele looptijd van de overeenkomst niet van tevoren al vaststaat omdat de daaronder totaal af te nemen hoeveelheid onzeker is.
 - Verschil met 'gewone' overeenkomst
- Bij raamovereenkomsten komen partijen doorgaans prijzen per specifieke hoeveelheid overeen, zonder daarbij behorende hoeveelheden vast te leggen.
- De opdrachtgever neemt vervolgens af onder een raamovereenkomst via het gunnen van een nadere opdracht.
- Raamovereenkomst in beginsel maximale looptijd van 4 jaar.

Verschillende opdrachten onder een raamovereenkomst

- (verwachte) subsidie voor verschillende opdrachten in een bepaald tijdsbestek
- Proactief contracteren?
 - Clusteren en samenvoegen van opdrachten
 - Ongelijksoortige opdrachten volgtijdelijk
 - Scope moet bepaalbaar zijn.
 - Verschillende percelen onder de raamovereenkomst

Wachtkamerovereenkomst

- Vangnet wanneer opdrachtnemer tekortschiet in de nakoming van zijn verplichtingen
- Snel verder, geen nieuwe aanbestedingsprocedure.
- Niet te lang, afhankelijk van voorwerp opdracht (6-12 maanden is redelijk gebruikelijk)
- Gestanddoeningstermijn opnemen voor de wachtkamercontractant!
- Niet verplicht om gebruik te maken van de wachtkamerovereenkomst

Contractsbepalingen

- Specificeren dat het werk wordt uitgevoerd op een manier waarbij de milieueffecten tot een minimum beperkt blijven en aan de milieuprestaties kunnen contractuele sancties of prikkels worden verbonden.
- Naleving van de contractclausules in de uitvoeringsfase moet zorgvuldig worden bewaakt en de verantwoordelijkheid voor naleving en rapportage moet duidelijk in het contract aangegeven worden. Om de schending van milieuverbintenissen te ontmoedigen, dienen passende sancties in het contract te worden opgenomen.
- Let ook op de keten. Bijvoorbeeld vervanging van onderaannemer opnemen bij schending milieueisen.

Contractsbepalingen

- Bij risico's die op voorhand niet goed zijn in te schatten, neem procesafspraken op in de overeenkomst:
 - hoe gaan **we** om met veranderende situaties
 - Maak daarbij gebruik van de herzieningsclausule 2.163c Aw
- Inspiratie door uitwisseling van best practices

Tot slot: Hoe?

1. Gewoon beginnen
2. Risico-analyse maken in de strategiefase van de (pilot)opdracht
3. Overweeg de markt te raadplegen
4. Bepaal welke (aanbestedings)procedure het beste past
5. Analyseer waar in het aanbestedingsproces 'groene' voorwaarden het beste kunnen landen
6. Denk goed na over de uitvoeringsfase
7. Contract- en leveranciersmanagement.

Durf te experimenteren en leg vooral het 'hoe en waarom' goed vast!

1. 'Gewoon' beginnen

- Gebruik je eigen **inkoopbeleid** en bedrijfsvoering om verandering te stimuleren!
- Begin met een **opdracht van geringe(re) waarde** (bijvoorbeeld een meervoudig onderhandse procedure) en passend bij je eigen organisatie
- Selecteer een aantal **pilot**-aanbestedingen die zich lenen voor een (meer) 'groene' uitvraag.
 - Geen project die politiek gevoelig is of onder vergrootglas ligt
 - Geen project die onder tijdsdruk staat
- Formeer een (kleine) projectgroep en bespreek de strategie.
 - Nodig vooral de aanbestedingsjurist uit om zijn/haar kennis in te zetten om mee te denken over de mogelijkheden die er zijn.
- Evalueer, leer en implementeer in een volgende aanbesteding.
 - Voer exit gesprekken, daar leer je veel over 'de markt'

strategie

- Formuleer ambitie en breng het gewenste duurzaamheidsaspect of circulaire doel in kaart. Gebruik bijvoorbeeld de [Handreiking Ambitieweb](#).
- Stel vragen zoals:
 - de grondstoffen die bij de realisatie van het werk worden ingezet, moeten die na hun gebruiksduur, zonder afbreuk van waarde, opnieuw nuttig worden herbestemd, of
 - Mag bij de realisatie van dit werk gebruik worden gemaakt van bepaalde percentages secundaire grondstoffen, of
 - Willen we met deze uitvraag streven om een zo hoog mogelijk percentage bovenop de geldende minimum Milieuprestatie-eis te behalen. Etc.
 - Raadpleeg diverse Handreikingen, zoals de [Handreiking Losmaakbaarheid](#)

strategie

- Met een heldere doelstelling of ambitie voor ogen, kan vervolgens de omvang (**scope**) van de aan te besteden overheidsopdracht worden bepaald en worden beoordeeld of, en zo ja op welke wijze, een samenwerking met verschillende partijen uit de keten gewenst of mogelijk is.
 - welke partijen zijn nodig om het specifieke werk te realiseren?
 - welke partijen moeten betrokken worden om ervoor te zorgen dat grondstoffen c.q. bouwmaterialen die worden gebruikt bij de realisatie van het werk aan het einde van de levensduur van het werk op een zo hoogwaardige wijze kunnen worden hergebruikt?
 - Welke informatie uit de markt is nodig om de uitvraag goed te kunnen inrichten?

2. risico-analyse

- Maak een stakeholder analyse
 - Wat is de behoefte van (toekomstige) bewoners/eigen organisatie
 - Kan er een inschatting worden gemaakt van de hoeveelheid en omvang van de opdracht?
- Maak een risico-analyse
 - Allocatie van risico's bij de partij die risico's het beste kan beheersen of beïnvloeden (eerlijke verdeling risico's)
 - Procesafspraken maken over niet voorziene risico's en situaties (hoe gaan we om met veranderende situaties).
- Formuleer een goede businesscase

3. Marktverkenning en/of marktconsultatie

- Wat kan de markt bieden; welke oplossingen zijn er voorhanden?
- Wat zijn praktische consequenties van groene alternatieven?
- Zijn er innovaties (in ontwikkeling)?
- Waarop kunnen marktpartijen zich onderscheiden als het gaat om geschiktheid?
- Waarop kunnen marktpartijen zich onderscheiden als het gaat om de aan te bieden oplossing?
- Valkuil: zelf al een oplossingsrichting hebben en daar dan op voortborduren.

NB. Denk van tevoren goed na over wat je met de antwoorden/informatie gaat doen!

4. Welke (aanbestedings)procedure?

- Soort opdracht (werk/dienst/levering)
- Subsidie of inkoop?
- Bij inkoop
 - Overheidsopdracht
 - concessieopdracht
 - Semi-open house procedue
- Boven- of onder de Europese drempelwaarde?

5. Analyseer waar in het aanbestedingsproces 'groene' voorwaarden het beste kunnen landen

- Uitsluitingsgronden, geschiktheidseisen?
 - Zien op ondernemer (en niet op zijn aanbieding)
 - knock-out
- Minimumeisen PvE/Bestek
 - Functioneel/prestatiegericht
- Uitvoeringsvoorwaarden
- Gunningscriteria
 - Zien op de aanbieding van de ondernemer
 - Prikkel ondernemers om zich echt te onderscheiden op duurzame onderwerpen en beloon dit door een **substantiële weging** toe te kennen

6. Uitvoeringsfase

- Zorg dat de inschrijving van ondernemer op de kwalitatieve criteria (ook) deel uitmaakt van de overeenkomst
- Monitor de gedane beloftes en handhaaf indien er maatregelen zijn opgenomen
- Bij twijfel over de toegezegde kwaliteit of instemming op PvE: stel verificatievragen!
- Wachtkamerovereenkomst sluiten met nummer twee, helpt om bij ontbinding snel verder te kunnen met de opdracht.

7. Contract- en leveranciersmanagement

- Exitgesprekken
- Evaluatiemomenten
- Contractmanagement (contractmanager betrekken in voorbereiding én uitvoering)

Durf te experimenteren en leg vooral het 'hoe en waarom' goed vast!

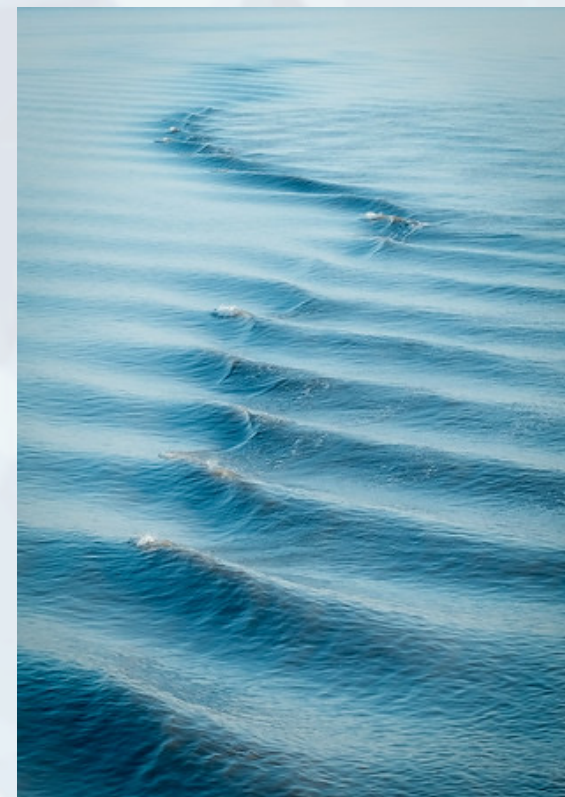
Vragen?

Veel dank voor jullie aandacht!

Geke Werkman-Bouwkamp
werk&bouw B.V.

geke@werk-bouw.nl

06-20911912



Bronvermelding, tevens aanbevolen literatuur

- *Groen kopen!*, handboek Europese Commissie 2016
- Rijksbreed programma Circulaire economie “Nederland in 2050’
- Integrale Circulaire Economie Rapportage 2023, Planbureau voor de Leefomgeving
- Manifest Maatschappelijk Verantwoord Opdrachtgeven en Inkopen, 2022
- *Circulair Bouwen* Publicatie van de vereniging van Bouwrecht nr. 46, 2018
- *Duurzaam aanbesteden: hoe te komen tot een “groen werk” in bouwteners*, T.A. Terlien, D. Santurio Gonzàles, BR 2018/38
- *Transitie Circulaire (bouw)economie via inkoop: marktpartijen gestimuleerd tot innovatie?*, T.A. Terlien, D. Santurio Gonzàles BR 2020/2

Bronvermelding, tevens aanbevolen literatuur

- *Verplicht maatschappelijk verantwoord aanbesteden. Een eerste verkenning van een paradigmaverandering.* Mr. Dr. W.A. Janssen, TA 2020/3
- *De status van circulair en duurzaam inkopen: van beste practice naar common practice,* prof.dr.ir. F. Schotanus en K. Gaaikema Bsc, Tijdschrift voor Aanbestedingsrecht 2020/6
- *Duurzaam aanbesteden: kort pleidooi voor een proactieve en verbindende rol voor de juridisch adviseur,* mr. J.W.A. Meesters, TenderNieuwsbrief 2021(8) 46
- *Van ambitie naar impact met het Ambitieweb,* M. Schouten TenderNieuwsbrief 2021 (3)
- *Overheden pakken voorbeeldfunctie om klimaatverandering tegen te gaan* M. Vastbinder en B. Heikamp, tendernieuwsbrief 2021 (6) 34

Bronvermelding, tevens aanbevolen literatuur

- *Duurzame bouwsector via inkoop na 2021: van “nice to have” naar “must have”*, T.A. Terlien, BR 2021/48
- *Circulair inkopen: kansen, uitdagingen en mogelijkheden*, mr. A.L. Appelman en E. van Bergen, TA 2022-4/34
- *Het bouwteam als ideaal samenwerkingsmodel voor een duurzaam gebouwde omgeving?* Prof. Mr. S. van Gulijk, uit de bundel *Veranderend Bouwrecht, 25 jaar VBR-A, december 2022*
- *Het aanbesteden van een werk zonder vaste prijs, of hoe de prijs het werk volgt*, mr. A.M.B. Chao, uit de bundel *Veranderend Bouwrecht, 25 jaar VBR-A, december 2022*
- *De lange weg naar een maatschappelijk verantwoord aanbestedingsbeleid: is het einde in zicht?*, mr. M. Essers, mr. S. Burzacconi, TA 2023-1/3
- *Energietransitie en het aanbestedingsrecht: kan het één zonder het ander?*, mr. T.A. Terlien, TA 2023-2/18
- *Onderzoek aanbesteden van warmtenetten*, Witteveen+Bos, J. de Koning, feb 2023

BEDANKT

Binnenkort meer webinars

Contact

info@verbouwstromen.nu

www.verbouwstromen.nu (schrijf je in voor de nieuwsbrief)

Een initiatief van:

